

Fäbod i Kåge.

B Y O R D N I N G

Byordning träffat likmätigt 13 § uti Kongl. Majst:s nådige Resolution och förklaring uppå almogens almäna besvär vid 1741 åhrs Riksdag av Byamännen i Storkåge på nedanskrefna dato.

Skiellefteå d. 22 martius A:o 1751.

1. *1:a Punkten om Budkaflens utsändande.*

När ålder mannen vil hämta sina grannar til hopa, skal han utskicka Tvänne budkaflar, så at then ena stadnar på her Kapitens Bostället och then andra hos Jakob Jakobsson. På budkaflen Skal tiden til sammankomsten utsättias; och så framt tiden dät tåla kan, skal dagen förut Budkaflen utskickas. försumar någon Budkaflens kringbärande eller samman komsten uthom Laga förfal, plickte Twå skillingar specie.

2. *2:a Punkten om åkrens vidmagthållande och förbättrande.*

Åkren skal väl kiöras och rensas så at ogräs intet tager öfverhanden och grannens åker ther af tager skada. Och Åhrligen bör något af nyjo upbrukas och tilwärfkas. Försumar dät någon plickte 8 skillingar specie.

3. *3:ie Punkten om åkrens plogande.*

Plogar någon in på sin grannes åker så at fåren står hel och öpen på grannens åker, isynnerhet sedan säden är utkastat, eller ock grafver säd til sig ifrån grannens åker eller drager råd (rågång) in på grannens åker, han skall plickta Åtta skillingar specie.

4. *4:de Punkten om dikning.*

Diken skolla rensas och vid magt hollas, så väll aflopsdiken som skiärdiken och av nyjo upbrytas, ther som nödigt pröfvas; Aflopsdiken skolla af alla vid magt hollas, som vatten ifrån deras diken löper; försumar någon dikning och grannen der af tager skada, betale skadan och plickte Åtta skillingar specie.

5. *5:te Punkten om Änges afrödning och förbättrande.*

Ängarna skola afrödias och förbättras åhrligen och ofruktbart land och måssar skola åhrligen omvändas och til nytbar mark göras. Försummar någon af rödia skogen, så at grannens egor theraf tager skada, betale skadan som Äldermannen pröfvar skäligt och plickte för försumelse Åtta skillingar specie.

7. *7:de Punkten om dän som sönder huger eller förderfvar andras gårdslé gårdar.*

Huger någon neder andras gårdslé gårdar eller drager trod der af eller öppnar grinna eller på hvarje handa sätt dät skier uttom högsta nöd, dän samma ska plickta Åtta skill. specie och förnöja ägaren; samma bot vare öfver then som ser eller vet och intet uppenbarar sådant.

8. *8:de Punkten om Hästars kiudrande.*

Eho som vil kiudra häst, han kiudre på sin enskylta ägor och icke på grannens; ej heller skall häst stå kiudrad öfver natten på teg, skiftes åker eller ängar. När de af bärgas, skolla hästar kiudras. Slipper någon sin häst lös eller annat kreatur förr än åkrar eller ängar äro afbärgade, gör dät någon, gälle skadan och plickte Åtta skillingar specie.

9. *9:de Punkten om okynnes Kreatur.*

Then som äger okynnes Kreatur, som intet utstängas kan med Laggiltig gärdslägårdar, tå skall ägaren thet fää strax hefta, så snart han thet om tillsägelse får; försummar ägaren at hefta fädet, och thet gör skada, betale skadan och plickte Två skillingar specie.

Gjör fädet äntå skada, skall ägaren strax thet samma afskaffa.

10. *10:de Punkten hwad tid Bodskapen skall ifrån åker och ängar afskaffas.*

Så snart man begynner kasta säd i jorden skall Bodskapen ifrån åkeren hollas och så snart högsta sädesanden är slutten skall alla kreatur ifrån alla ängar bortskaffas; män skulle någon swår vår infalla med kiöld och ingen bet är tilfinnandes i skogen för Bodskapen, så tillåtes att några dagar längre beta på ängar, män förr än sådant betande tiltages, skall åldermanden kalla tilsamman sina grannar och föreställa them sådant nödvändigt. Men företages sådant betande utom grannarnas sammankallande plickte fem skillingar 7 runstycken specie. Finnes någon at han har sina kreatur utom sina enskylta ängar dagen efter tå all boskap är boflyttad til fäbodarne, han skall äfven plickta fem skill: 4 runstyck. specie.

11. *11:te punkten om Svinens ringande.*

Så snart snön går af jorden så skolla svin ringas första gången, andra gången när de om hösten skolla släppas in i åkeren; försummar någon dätta plickte Två skillingar specie.

12. *12:te Punkten. Eho som drijver Boskap öfver andras ängar, där han eliest kan komma fram mäd sin Boskap, han plickte Två skillingar, 8:ta runstycken.*

13. *13:de Punkten om Inhyses folks intagandet.*

Ingen skall hädan efter någon inlofwa til inhyses utom alla grannarnas vederbörliga lof och minne. Icke heller skall någon lofwa och intaga något Kreatur eller lofva andras hästar i bet på bysens samfälte ägor i åker och äng. Giör thet någon plickte Träton skillingar 4 runstycken.

14. *14:de Punkten om slå- och mulbetet.*

Ingen skall under stå sig slå och inbärga hö af Bysens betemark utom alla grannarnas ja och samtycke. Giör thet någon plickte åtta skillingar specie.

15. *15:de Punkten om gårdslegårds syn.*
Gårdslegårdssyn skall hollas en gång om året.
16. *16:de Punkten: Der som någon bryter emot denna Byordning*
så skall han första gången varnas, förr än han kommer att plickta.
17. *17:de Punkten: om hundars fast sättiande.*
Hundar skolla bindas dän första maij de som äro fulkomliga hundar, män Åhrsgamla eller små valpar, dem får vara lösa til dess någon får se om de äro okyndiga. Finnes de okyndiga, så skall dät för Ålder mannen angifvas och sedan fast tagas och för waras. Försumar det någon plickte Åtta skillingar specie.
18. *18:de Punkten: hvar böter skolla falla.*
Så är Grannarnas samtliga samtycke at böter skolla falla til grannarnas behof eller Bysens fattiga.
19. *19:de Punkten om kortspel.*
Dän som holler sit hus til kortspel, spelar sjelf — — —

Ovanstående byaordning är avtryckt efter en i Kåge bys byaskrin förvarad handling, vilken genom påskriften "Coppia" är be-tecknad som en avskrift av originalhandlingen. Tyvärr är det sista bladet av den ursprungligen av fyra sammanhäftade blad bestående avskriften bortrivet och förkommet, varför de sista paragraferna av byaordningen gått förlorade åtminstone vad deras ordalydelse beträffar. Innehållet av desamma torde vi däremot åtminstone i huvudsak kunna sluta oss till genom en jämförelse med den i föregående årgång av "Västerbotten" publicerade byaordningen från Ljusvattnet i Burträsk s:n, vilken är daterad samma år som den föreliggande och f. ö. företer stora likheter med densamma, såväl beträffande uppställningen och ordalydelsen som även ortografien.

En paragraf i ovanstående byaordning, som tyckes ha förorsakat de goda byamännen i Storkåge åtskilliga besvärigheter, är den tolfte, som handlar om byns samfälte "slå- och mulbeten", d. v. s. betesallmänningen. Härom vittnar det "Contract rörande samfälte ängsbeten i Storkåge by" som upprättades 1780 av samtliga Byamännen" därstädes. Som ett komplement till byaordningen meddelas härnedan ett avtryck av detta "Contract", av vilket originalhandlingen förvaras i Hembygdsföreningens arkiv i Umeå:

CONTRACT RÖRANDE SAMFÄLTE ÄNGESBETEN I
STORKÅGE BY ÅR 1880.

Åhr 1780 d. 1 November sammanträdde i egna Pärsoner samtelige Byamännen i Storkåge at uprätta ett vist Contract, angående huru och på hvad sätt allt otidigt betande höst och vår på samfälte ängar må förekommas. Som följer:

Alla ängar hwaruti alla Byamännen del äga och äro af them gemensamt inhägnade, som i synnerhet äro följande: 1. Stakänget, 2. Talkammen, 3. Storänget, 4. Innerstänget, 5:te Hömyran, 6:te Boviken, dessa ängar skola alrasist den första Maij vara väl tilstängda och med varaktiga grinnor försedda; Ho som efter dän tiden insläpper i dässe eller andres enskilte ängar sin boskap eller andra Creatur såsom hästar, svin, Getter eller Får: Så skall den bråtslige efter Byamäns öfverenskommelse vara förfallen till Fyra skillingars plickt för hvarvt nöt eller häst, samt för de smädre Creatur såsom Svin, Getter och Får Två Skillingar. Och skall dän bråtslige strax sine Creatur igenlösa och Penningarne til Bys-Åldermannen aflämna. Män skulle Bya männen blifva därom ense at låta beta omrörde ängar så utsätjes därtill vissa dagar höste tiden och sedan uphöra med allt betande i ofvannämde ängar dätta Åhret. Män om så hända skulle, at någon med något Creatur betar förut eller efter dän ut satta tiden sedan andra uphört at beta, eller så länge bar mark är, beta i samfälte ängar, dänsamme ware förfallen til then plickt, som ofvanföre är utsatt. Män efter i Byalaget tid efter annan så tilgångit är, at vanartade folk dels rifva undan, dels hugga sönder andras gärslegårdar; dels lämna efter sig öppna stän(g)sel och grinnor, samt wintertiden gjort sig vägar igenom andras gärslegårdar som sedan följande Sommar warit otillstän(g)da ägaren owitterligit, hvaraf händer at en oskyldig torde först råka i olycka och äfventyr för ens annans otillbörliga framfart och vårdslöshets skul. I så beskaffat mål och til at hämma ett sådant skadeligit förhollande så hafva Byamännen en och hvar därtill samtycke gifvit, at dän bråtslige hvare sig Husbonden sjelf hans Hustru, barn eller underhafvande som föröfvar slika nidingsværk vare förfallen til En Riksd:rs plickt, hvaraf angifvaren som uptäcker dän vanartade niuter hälften. Män om så är, at någon vanhäfdar sina gärslegårdar, så at Boskap och andra Creatur kunna obehindrade inkomma i samfälte och enskilte ängar, så vare then, som Boskapen äger, fri för tiltal och then som then förfalna gärsle gården äger stånde then plickt som then bort utgifva, som Boskapen ägde om gärslegården varit försvarlig. För öfrigt följer, at sedan alla gärslegårdar äro i ett för svarligt stånd satte, åligger dän, som aktar holla Get Creatur, hafva på them en noga uppsikt at

de icke igenom vanskötsel vänjes in i andras åkrar och ängar; i sådant mål hafva Bya männen ense varit att ett Get Creatur som mäd laggil gärsle gård icke kan utestängas ifrån åkrar och ängar, skall genast af skaffas. Acktar icke då (ägaren) fängsla sitt okyndiga Creatur, så hafva Byamännen magt at skjänka samma Bysens fattiga och dän skada som Creaturet giort, gälde däss ägare. —

Hvarje åhr, och alrasist efter slutad sädestid hafwer Åldermannen magt at tilsammankalla sina Grannar och mäd them gärslegårds syn holla, omkring alle åkrar och ängar hvaruti flere del äga. Och dän som då befinnes hafva förfallen gärslegård, dän samme förelägges en viss tid til däss förbättrande; är inom dän utsatta tiden ingen förbättr. skjet, så hafver Byamännen därom ense varit, at samma bristfälliga gärslegård nederhugga och däss ägare omgälle al dän skada som genom hans förvällande härrört.

Likaledes åligger Åldermannen en viss dag utnämna, när alla grindar vid vattuhargarne skola vara utsatte. Försummar Åldermannen sin skyldighet att gifva hvarjom och enom en tidig tilsägelse plickte Åldermännen åtta skil:r och äfven den olydige åtta skil:r. Eho som af eller til drifver sin Boskap igenom den grinda som är upsatt söder om Elfven på stora Landsvägen, och icke förut jagar ifrån grindan de hästar, Svin och Får, som tränkta at ut komma på ängarna, dän samme vare förfallen til samma plickt som then, hvilken sjelfvilligt släpper them på ängarne, och then som ägde Creaturet ware fri för tiftal. Och efter som på norra sidan om Elfven beten är för Boskapen mycket otilräcklig och däraf kommer at ilsinnat folk söka efter läglighet at få insläppa sin Boskap, såväl I samfälte som andres enskilta ängar; Altså hafva Byamännen i så beskaffat mål därtill samtycke gifvit, at hvar och en skall hädan efter mäd sin Boskap flytta til sina vanliga fäboställen eller söder om Elfven, enär betande för sig gåt på hafängarna och dän utmark, som därom kring finnes, til fyra och högst fem veckors tid. Och hafva Byamännen därom ense varit, att eho där är, som icke flyttar ifrån ängarna efter fem veckors förlop, eller när hans Grannar flytta, dän samme skall efter alla Byamäns samtycke vara förfallen till en Riks d:rs plickt för sin motvillighet. Här följer äfven then omständigheten at omröra: Som nu merendels alla åhr Grannarna begynna mäd sin Höbärgning på hafängerne, få en del folk, som hälst utan ordning och skjick framfara, hafva ibruk at slippa sina hästar lösa, hvarigenom andras tegar dels blifva upätna, dels höet nedertrampat, och äfven varda the tiurade hästar ofridade och lösa och i synnerhet när räng och ostadig väderlek infaller, och then mera har icke kan så fort komma med sin bärgning som then mindre äger heller har mera ämbetsfolk; ty finna Byamännen för godt att utsättia åtta skil:r plickt för dän som hädanefter slipper sin häst

lös på hafångarna så länge något är oinbärgat, och hafva Byamännen magt at leda dän häst som mäd vilja släpt är på Bysens utmark. —

Efter tilförne så tilgångit är at enär största delen af Grannarne efter vanligheten flyttiat på södra sidan om Elfven mäd sina hästar och annan Boskap, så hafva en del däremot warit vana at slippa sina hästar, får, lam, svin och getter på dän betesmark, som emellan Storkåge och Ersmarks Byar eller Byaväg ligger; män til at förekomma en sådan sjelftagen frihet, så hafva Byamännen alla därtil velat samtycka, at eho som hälst något Creatur slipper hädanefter på nyssnämnde betesmark förr än dän öfrige betesmarken lös gifves, dän samme vare förfallen til 4 skil:r plickt. At hvar och en af Byamännen til ovannämnda förplichtelser sitt samtycke och bifal lämnat, thet warder mäd våra namns och Bomärkens underskrifvande för mera visshet bestyrkt.

Schiellefteå och Storkåge d. 1. November 1780.

Nils Olofsson. bom.

Olof Olofsson. bom.

Johan Mosesson. bom.

Nils Pärsson. bom.

Jacob Jonsson. bom.

Olof Jonsson. bom.

Anders Andersson. bom.

Nils Jonsson. bom.

Pär Pärsson. bom.

Gerhard Olofsson. bom.

Jon Andersson. bom.

Olof Andersson. bom.

Jon Jonsson. bom.

Markus Matsson. bom.

Lars Eriksson. bom.

Anders Lysk. bom.

Johan Månsson. bom.

Johan Larsson. bom.

Johan Andersson. bom.

Pär Andersson. bom.

Jon Pärsson. bom.

Jacob Jacobsson. bom.

Jon Jonsson. bom.

(Av ovanstående tjugutre namnunderskrifter äro alla utom en nedskrivna av samma hand som nedtecknat hela aktstycket. Den ende, som själv skrivit sitt namn är Jon Andersson. Skulle detta möjligen tyda på att han var den ende skrivkunnige bland byamännen i Storkåge år 1780?)
